

POŠTNINA PAVŠALIRANA

BESEDA

0
SODOBNIH VPRAŠANJH

III

4

IVO GRAHOR: DR. J. EV. KREK
V. P.: VSTAJA AVSTRIJSKIH DELAVCEV
INTERIM: KULTURNA KRONIKA
AUGUR: POLITIČNA KRONIKA
LITERATURA — OCENE: VL. MURKO: POT
H GOSPODARSKI OBNOVI

»Beseda o sodobnih vprašanjih« izhaja mesečno. Urejeta jo Mirko Javornik in dr. Jože Pokorn. Odgovorni urednik M. Javornik. Izdaja konzorcij »Besede«, predstavnik Vilko Pitako. Tiska tiskarna »Slovenija«, predstavnik A. Kolman.

Rokopise pošiljajte na uredništvo »Besede«, dr. Jože Pokorn, Ljubljana, Študentovska ulica 3/II. Rokopisov ne vračamo.

Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 22/I. (Delavska zbornica). Telefon 22-65.

Naročnino pošiljajte na čekovni račun poštne hranilnice v Ljubljani štev. 16.099.

Letno stane 50 Din, polletno 25 Din, četrletno 15 Din. Posamezna številka 5 Din.

Za dijake celoletno 30 Din, posamezna številka 3 Din.

Iz uredništva. — Zaradi preobilice gradiva je moralo tokrat izostati nadaljevanje članka: Naše gospodarstvo. V prihodnji številki objavimo tudi zelo aktualno pismo iz Belgije in Slovaške.

Vse naročnike prosimo, da poravnajo naročnino vsaj za prvo polletje. Saj je naročnina tako nizka, da bo to vsak naš naročnik z malo dobre volje lahko storil!

Dr. J. Ev. Krek

(Nadaljevanje)

V sklepu omenjene Krekove naloge o slovenskem protestantizmu vidimo približno tudi že, kakšno je bilo njegovo takratno politično pojmovanje Avstrije:

»— popolnoma naša¹ oni pisci niso! Grešili so proti edino pravemu geslu, ki more Slovence čuvati in navduševati in ki — Bog dal! — vedno vihraj raz našo zastavo: Domovje, car in papa!«

Geslo, ki je vladalo v naši javnosti do konca Avstrije, stoji v Krekovi nalogi enkrat za vselej napisano — in se z malimi spremembami kot rdeča nit pojavlja pozneje v vseh njegovih važnih spisih. Imamo pa še mnogo močnejših izrazov njegovega navdušenja za Avstrijo, čeprav je deloma odločalo pri tem tudi kakšno resnično spoznanje dejstev, n. pr. njegovo iz pesmi »Dve kroni« znano mnenje, da: »v slogi tiare s carsko krono se reši vse«, ki jo je bral 20. XII. 1887. Prav v teh letih, ko je največ pisal o vprašanju, kakšen bodi značaj pisateljev, in sklepal, da je za ljudstvu koristnega pisatelja »poklican zlasti duhovnik«, prav v tem času postaja sam politično tendenčen pesnik in piše l. 1889. prigodnice Avstriji in cesarju.

Enako se v svojih pismih (1888—92) pritožuje glede hlapčevstva:

»Neka môra se seli k nam, môra, ki zavira vsakršno prosto razvijanje, vsakršno prosto delovanje, in ime ji je — servilizem.² Ne verjel bi, kako naglo se mladega človeka prime servilen duh, ki v sili tudi stolpe kot prožno telo stisne v neznamno kepico, a ne odstranja jih ne... Iz takih bogoslovcev še ne dobimo duhovnikov, ki bi vladali svoj čas s tem, da bi mu imponirali. In takih je treba...«

Hlapčevstva, servilizma, je moralo biti pač največ v Krekovi ožji okolici sami. To je bila malomeščanska uslužnost nasproti vsem mogotcem, pri njem združena z željo mladega politika: imponirati.

V istih letih piše o smrti cesarjeviča, prestolonaslednika Rudolfa, ves zaskrbljen in dovolj čudno:

»Beč, 31. I. 1889.

»Kaj bo zdaj? Kdo pozna v Avstriji prihodnjega naslednika. Saj smo vsi le vedeli za Franca Jožefa in njegovega sina. — Avstrija!? Zdi se mi, da je božja roka počela segati v najvišje kroge in pisati carskim glavam: Mene, tekel, fares. Nemčija je že dvakrat prošlega leta brala to pismo. Ruski car ga je že tudi videl zapisanega pod Borkami. — Grešili so carji in mogotci in njihovi sinovi trpe... Če se ne povrnemo h krščanstvu nas čaka še kaj hujšega... — Če ne bo Bog odprl glav našim prvorojencem, ne vem, kaj bo. Vse skupaj nas pobere vrag! — Vsa družba je sezidana na smrtnem grehu...«

¹ Podčrtal vse Krek sam. — Urednik zbranih spisov je dodal k objavi te naloge svojo opombo, da je dijak hotel le profesorju ponagajati, kar pa ni kot sodba utemeljeno niti ne spreminja bistva, da je to objavljeno.

² Podčrtal vse jaz. — I. G.

Ko pozdravlja papeževo okrožnico, pravi l. 1890.:

»Če je kdaj človeštvo potrebovalo očeta, ga potrebuje sedaj, ko se vse trese, vse maje, ko puščajo n a r o d i prestolom le še pičico idealnega sijaja...« Itd.

Mnogi senzacije željni Krekovi stavki pričajo, da se je kar gual v politiko in se ponujal za brambovca krone in tudi to, da je kler zelo rad pretiraval v teh stvareh. V istem spisu (»Nekaj idej«) pa je Krek postavil 3 pravice kot načela družbe:

»Vsak človek ima pravo, 1. da si ohrani življenje, 2. da se spolni v duševnem in telesnem oziru... 3. V spolnjenje v telesnem oziru ima zlasti pravo lastništva, to je pridobiti si sme — in sicer gotovo — popolno gospostvo nad kako stvarjo.

Ti so principi, katerih se je morala držati vsaka država krščanska. To so osnovni temelji, katere si je postavila sv. cerkev, na katerih so vzrastle in se razcvetele krščanske države.

In mi? Nekdo je pel v letošnjih Drobtincah Avstriji: »V katolištvu zmaga je tvoja! Mož ima prav. Jaz bi pristavil: Samó...!«

Ta »nekdo« je bil Krek sam. Pa tudi ta metoda je v njegovi politiki značilna, da državi rad grozi — če ne ostane krščanska, to je, če ne bi upoštevala cerkve. Kar je treba priznati kot točno, to so njegove misli o krščanski državi, saj je cerkev zmerom pomenila in še danes pomeni državotvorno silo, zmerom je nudila državi važne usluge — dočim je hkratu morala priznati, da je država, kateri služi, kapitalistična.

II. zvezek zbranih spisov, 1. snopič obsega l. 1892—97. Krek je l. 1895. dobil profesorsko službo v Ljubljani, sodeloval neposredno v slovenskem javnem delu, listih in društvih ter napisal zelo mnogo agitatorskih spisov in nekaj povesti. L. 1896. je objavljaj »Socialne pomenke (Dom in svet), razširjene pozneje v knjigi »Socializem« (1901). V tej dobi čutimo pri K.-u velik vpliv nemškega kršč. socializma, o katerem je Otto Bauer (socialni demokrat) takrat pisal precej simpatično:

»Obtožba proti kapitalizmu je bila najgloblje jedro kršč. socializma — in njegova kritika kapitalizma — je postavila velike socialne probleme na dnevni red. To ostane njegova velika zasluga.«

Dejansko se je pri nas v enaki obliki odigral skoraj samo nerazločen boj klerikalizma proti liberalizmu, katerega je Krek na vso moč psoval kot judovskega pankrta itd. Liberalci pa so ga črnili pred oblastmi da je »R d e č i socialist v črni suknji«.

Res je K. leta 1895. ustanovil lastno organizacijo (Slov. kat. d. d.), ki je sprejela na sestanku »Socialni načrt slovenskih delavskih stanov«. Obetal si je od te več nego je mogla biti. Vendar pravi D o l e n c :

»Kar se pa tiče delavskih pravic, so jih zahtevali društveniki zelo energično, tako da se je mnogim pristašem takratne konservativne katoliške stranke zdelo revolucionarno.«

»Resnica je pa bila samo to, da je bil Krek prepričan, da more samo odločna(?)³ socialna evolucija na podlagi krščanskih načel svet rešiti pred grozo socialne revolucije.«

Vidimo, da je bila ta »svet« pred vsem država (Avstrija). »Reševanje pred grozo revolucije« pa je bilo Krekov adut. Nehote se moramo vprašati, koliko je to mislil iskreno in pa zavestno! Zakaj je moral delovati politično v stranki, ki ji je bilo delavstvo deveta briga, če je res ostal zvest ljudstvu, in zakaj rešuje državo, če je pa bila v nasprotstvu

³ Opremil jaz. — Odločna evolucija se mi zdi fraza, ker si že pojma nasprotujeta. — I. G.

z ljudstvom = revolucijo? Saj je neki jurist (dr. Šušteršič) ob volitvah l. 1896. vzkliknil ljudem, ki so prišli zvečer h Kreku v župnišče: »Kaj je treba delavcev vlačiti skupaj, da imamo le kmete!« Šušteršič je takrat s pomočjo škofijskega tajništva zmagal. Krek pa je moral požreti žalitev, ki je bila tem hujša, ker je sam moral čutiti, da postajajo delavci po njegovi zaslugi navaden volilni politični material.

Verjetno je, da Krek ni temeljito premišljeval o teh nasprotjih. Podobno površnost opažamo namreč pri njem tudi ob vprašanju hierarhije in demokracije, ki sta si zmerom nasprotni, on ju pa v sebi nezavestno združuje. V delavstvu goji demokracijo:

»Moje načelo je, da morajo ljudje take reči (odbore in društva)⁴ sami voditi, ker se tako okrepi ta njihova samozavest in ponos... drugače ni mogoče ljudstva v demokratičnem duhu vzgojiti.«

Nasprotno temu načelu pa vidimo, kako brani povesod, koder je važno, hierarhično družbo. Nejasnost o tem nasprotju je očitna tudi pri vprašanju aristokracije, ki jo sovraži, v celoti pa kljub temu hvali, ker je bila — katoliška. Hierarhična cerkev mu je zadala udarec celo s tem, da mu je ukazal škof naj kandidira namestu Gostinčarja. Ves potrt se je Krek vdal.

»Ali ga je obšla slutnja,« — piše Dolenc — »v kako duševno trpljenje in prerano smrt ga bo pahnilo politično življenje v prvi bojni vrsti? Ali ga je tako bolelo slovo od delavske in kmečke organizacije, kjer se je tako mogočno razmaknil s svojim delom? Ali mu je bilo težko pustiti vzgojo duhovskega naraščaja, za katero se je z vnemo pripravljaval dolga leta? Ali ga je ranil način, kako se je kandidatura diktirala njemu, glasniku demokracije?«

Urednikove, sicer obzirne opazke potrjujejo v bistvu mojo misel, da je cerkev Kreka obremenjevala delovno in miselno. Ne čutimo pa pri K.-u dovolj odpora proti tem vplivom. Sam je sicer dejal A. Ušeničniku: »Dunaj je še vsakega našega politika končal (izpridil).« Natančno pa ni vedel, da Dunaj pomeni nevarnost tudi zanj. Saj je sam gojil popolnoma nezdrav patriotizem celo s pomočjo pesmi. V eni »Naša zastava« — poje:

»Ubogi, revni smo trpini,
nasprotniki pa bogatini.
Z duhovni svojimi edini,
vdani svete cerkve sini
stojimo sred viharja
za vero, dom, cesarja,⁵
naj tudi strela udarja.«

Njegova knjiga »Socializem« v redakciji iz l. 1901. (III. zvezek zbranih spisov) je tudi še polna tega Krekovega patriotizma, čeprav ali prav zaradi tega, ker »nosi tako pečat Krekove osebnosti, kakor nobena druga njegova knjiga« (urednik). »Krek je vso snov porabil samo kot sredstvo. On si je ustvaril točen socialni program. Kot agitator, kot organizator in kot politik se je za ta program boril. V knjigi se je boril kot pisatelj. Vse tu obdelano gradivo mu je služilo kot ponazorilno sredstvo, nudilo mu dokaze za njegov program. Z globokim filozofskim znanjem je kritično presojal ogromno nabrano snov in jo prisilil⁶ v službo lastnemu načrtu. S tega vidika je treba motriti dr. Krekovo knjigo. V tem je utemeljena tudi njena velika moč. Odtod njen ogromni vpliv na naše javno življenje.«

⁴ Pripomnil in konec podčrtal jaz. — I. G. — ⁵ Podčrtal on. — ⁶ Podčrtal jaz.

Dalje citira urednik sodbo dr.-ja A. Ušeničnika: »Dr. Krekov »Socializem« je predvsem zgodovina⁷ socializma. V tem oziru je delo temeljno za vedno. Zbranega je v njem toliko gradiva in nekatera poglavja so tako dovršeno obdelana, da se bo moral sociolog zopet in zopet vračati k temu delu.«

Žal pa mi je, da nam po čitanju te Krekove knjige ni mogoče soditi o nji tako ugodno. Pred vsem se ji pozna, kolikor nas tu zanima, tedanji osladni zavestni in podzavestni — pa tem močnejši — patriotizem, ki celo znižuje vrednost in višino knjige, ki ji je zaradi te in drugih hib ostal le še videz znanstvenosti.

Globoke in važne so njegove misli o enakosti v državi: »Po naravi so res vsi ljudje enaki med seboj... V družbi je pa to drugače... Že pri tej priliki omenjamo, da imajo v državi najvišji pomen, za tistimi, ki neposredno vladajo državo, delavski stanovi,⁸ kateri s svojim trudom ustvarjajo vse državno premoženje. Po tem pomenu bi morala država skrbeti zanje. Stališče njihovega pomena za državo in ne stališče enakosti jim more pomagati. Če se postavijo na stališče splošne enakosti, razdirajo s tem državo⁹ in vsako družbo, in onemogočujejo napredek svojega stanu.« (Str. 18.)

S pretvezo, da razdirajo državo, se je K. boril pozneje v Avstriji proti socialistom in pozival državni aparat na boj proti njim.

V enem samem odstavku torej vidimo višek in notranje nasprotje Krekove socialne teorije, ki poudarja pomen delavstva, ki pa hkratu noče in ne more biti socialistična. Na ljubo mili Avstriji potvarja pojem o socialni enakosti. V tej zvezi zgubi svoj pomen tudi njegova misel, da: »Ljubezen torej ne sme samo miloščino deliti, marveč se mora tudi potezati za pravičnost.«

Kreku tudi ni bil razumljiv razvoj kapitalizma, ko misli, da je kapitalizem v bistvu nasproten krščanstvu. Tako piše (v poglavju »7. Država.«) naslednje:

»V paganskih državah je vladalo splošno tudi zaničevanje telesnega dela in s tem združeno suženjstvo. Po tej poti se je razvijal na podlagi liberalnih načel kapitalizem,¹⁰ ki je pospešil državni razpad.

Izvora vsem tem zmotam moramo iskati v poganski religiji. Boga, neskončnega stvarnika, očeta in sodnika vsega človeštva niso častili...«

Njemu se ni zdelo značilno to, da je kapitalizem v krščanstvu uspeval in dosegel prav v tej zvezi svoj višek. Niti ni razumel, da se hierarhično krščanstvo zelo sklada z razredno družbo, čeprav je takšno družbo tudi sam propagiral, in ni videl, da je sistem gospodarjev in hlapcev v bistvu enako suženjski sistem. Nihče pa ni tako skrbno učil pokorščine kakor cerkev. To je bil njen državotvorni pomen tudi v Avstriji. Končno pa države niso v tolikšni nevarnosti, kakor K. pretirava.

Da zadela zgodovinske vrzeli v svoji teoriji trdi: »Krščanske države so bile res krasne stavbe, ne sicer dovršene, a vedno se usovršujejo. Časih je vihar kaj razbil, a to se je kmalu popravilo...«

Kje so bile te države, Krek ni povedal, dočim zdaj precej natančno vemo, da takšnih držav niti še ni bilo. Sprejeti je moral vso teorijo o zlatem veku, ki je znak vseh konservativcev, in to v času, ko je sam propagiral nove ideje.

⁷ Podčrtal Dolenc. — ⁸ Podčrtal Krek. — ⁹ Podčrtal jaz. — ¹⁰ Id.

Dalje našteva razne definicije države (Hegel, Schelling, Stahl, Ahrens, Bluntschli) kot nasprotne s katoliškimi načeli, ker se opirajo na naravno pravo, ter citira besede sv. Pavla:

»Vsak človek bodi podložen višjim oblastim: saj ni oblasti razen od Boga; kar jih pa je, so postavljene od Boga. Kdor se torej ustavlja oblasti, se ustavlja božji naredbi.«

Nauk sv. Pavla utegne biti marsikje najboljše orodje za zatiranje. Pri nas je bila misel, da kdor ni pokoren tudi ni pošten človek, že brez Krekove pomoči dovolj težko breme za ves narod, čeprav je on stavek cerkvenega nauka o oblasti omejeval, češ:

»V tem zmislu trdijo, da je državna oblast božjega izvora, toda ne naravnost in neposredno, marveč po človeški naravi...«

Čutiti je moral, kako važno je to vprašanje, ni mu pa bilo mogoče, najti ali dati pravilne rešitve, ni je mogel strniti s svojim uvodom, kjer pravi, da je: Cerkev — od Boga, zakon (rodbina) od narave, država od svobodne volje, in da »Tiste zveze, ki imajo kak protinaraven smoter, ne zaslužijo imena družbe, ker se ne more pri njih govoriti o nobeni dolžnosti.« (S. 122.)

Zoževalo mu je ta prehod pred vsem njegovo dnevno (časovno) politično stališče in je pač po nepotrebnem odgovarjal na vprašanje državne oblasti precej zmedeno, patriotično:

»Ker ni nobena oblika državne oblasti po naravi določena, zato so razne vrste mogoče in upravičene: monarhija, aristokracija, demokratiška republika in druge. Ne moremo se torej vprašati, katera je bolj upravičena, marveč samo, katera je boljša.¹¹ In na to vprašanje odgovarjamo, da je državi najprikladnejša monarhija, kjer vlada en sam deden vladar, ki ga podpirajo avtonomne srenje, dežele, narodi in stanovi. Monarh najbolj zagotavlja mir in red v državi; monarhija se izogiba vednim notranjim bojem... Vez med njim in med ljudstvom je naravna; nežnoljubeznivi značaj, ki ga vidimo n. pr. v zvezi avstrijskih narodov s habsburško hišo, je tekom stoletij pridobljen zaklad, ki ima nepopisno mnogo blažilnega in vzgojnega v sebi.«

Krek pri tem ni hinavski, toda tem slabotnejši se nam zdi njegov razum in prav kratkovidno sprejema nauke o tiranstvu, kolikor je v zvezi z monoteizmom. Iz prakse mu pa nastaja pojem, da:

»Med državne člane ne spadajo neposredno posamniki, kakor to trdijo liberalci, marveč naravni organizmi: rodbine, narodi in stanovi; poleg njih pa tudi manjši drž. organizmi, srenje in dežele.«

Njegova velika skrb za Avstrijo je očitna. Deloma je tudi opravičljiva. Njegov večni refren je zvestoba Avstriji: »Taki, kot so se pokazali l. 1848., se bodo izkazali (južni Slovani) vedno,¹² njihov duševni napredek spričuje, koliko premorejo kljub temu, da jih blati zunanji svet in da jih vrhu tega tlačijo še tisti, katerim so najvažnejši podporniki.«

Boljše bi bilo, če bi bil K. obrnil: zato, ker se damo tlačiti, nas zunanji svet zaničuje. — To je namreč veljalo od l. 1848. in to je imel v mislih Marx, ko je pisal o avstr. Slovanih kot opori reakcije in kar je veljalo pred vsem Hrvatom. Če je pa Krek čutil, da Dunaj zatira Slovence, bi bil lahko štedil z vdanostno, hlapčevsko pohvalno ideologijo, ki nas pri njegovih spisih danes najbolj odbija, ker vidimo v nji hlapčevstvo in tragiko preteklosti vdane raje, tembolj, ker je vse odeval v plašč vzvišene znanstvenosti.

¹¹ Podčrtal jaz. — ¹² On.

Vstaja avstrijskih delavcev

Z naravnost rekordno hitrico je izšla kronika in analiza februarске revolucije v Avstriji (napisana je bila že 19. februarja) izpod peresa vodilnega prvaka avstrijske socialne demokracije Otto Bauerja, ki je po izgubljeni bitki zbežal na Češkoslovaško. Spis oziroma brošura je izšla že v dveh nakladah: v eni za inozemstvo v večjem formatu, v drugi za Avstrijo pa v miniaturni izdaji 7×11 z milimetrsko debelino, a v neskrčenem obsegu. Brošura, ki ima predvsem propagandni namen in značaj, je vendarle zanimivo poročilo o celotnem razvoju Avstrije v zadnjih letih, ki je privedel do krvave državljanske vojne; ugotavlja dogodke, njih medsebojno povezanost, razvija možnosti drugačnega razpleta, če bi bili storjeni drugačni koraki od strani socialne demokracije; pisec priznava številne taktične napake, ki pa se morejo za take smatrati komaj danes. Takole piše:

Vihar nad Avstrijo

12. februarja je izbruhnilo. Dva dni prej je gornjeavstrijska Heimwehr vpoklicala moštvo, zasedla mesta in zahtevala od deželnega glavarja razpust deželnega zbora in vseh občinskih svetov, v katerih so bili socialni demokrati. Istočasno so se vršile pri Schutzbündlerjih preiskave in so bili voditelji aretirani. Linško delavstvo je začutilo, da se bliža odločilna ura: ali se pustiti razorožiti in se udati, ali pa se upreti. Ko je zjutraj 12. februarja hotela policija vdreti v strankino tajništvo, se je službujoči oddelek Schutzbunda zoperstavil. Policiji je prišlo na pomoč vojaštvo... Po nekaj urah je za linške boje izvedel že tudi Dunaj, kjer je bilo delavstvo že nekaj dni sem vznemirjeno. Aretirani so bili vsi voditelji Schutzbunda. Policija je zasedla strankino tajništvo. Istočasno so bile razglašene znane zahteve Heimwehrovcev. 12. februarja opoldne sta ustavili obrat elektrarna in cestna železnica. Policija je še povečala vznemirjenje s tem, da je prav tedaj v dveh okrajih naenkrat uvedla hišne preiskave. Ob petih popoldne so tudi na Dunaju padli prvi strelji. Že kar v začetku so zagrmeli topovi, naperjeni proti mestnim stanovanjskim hišam. S samimi puškami in strojnicami bi se pač ne dalo delavstvo ukrotiti. Ko so topovi opravili svoje delo, naskočijo vladne čete — mož na moža. S kuhinjskimi noži in likalniki pomagajo proletarske žene svojim možem. Zdi se, da je končano, hiše so zasedene; a nekaj ur kasneje se že spet začne streljanje, kljub neenakemu orožju traja boj za Dunaj štirikrat štiriindvajset ur. In med tem se bijejo tudi v industrijskih krajih zunaj: v Steyerju, v Brucku ob Muri, v Eggenbergu in v Grazu, v Kapfenbergu, v Judenburgu, v Neukirchenu, v Traisentalu, v Wörglu, v Häringu... Zmagali so topovi in havbice. Meščanski »red« je zopet vzpostavljen. Na stotine delavcev, žena in otrok je pomorjenih. Ranjeni tisoči ječe v bolečinah. Tisoči so v ječah. Z umori in krvjo je ustanovljena nova Avstrija, »krščanska, nemška in stanovska«. Preka sodišča so na delu. Prvi je na vrsti dunajski delavec Münchenreiter, 43letni mož, oče treh otrok. V boju je bil težko ranjen, zato ga prinesejo v sodno dvorano na nosilnici. Sodišče ugotovi, da ne gre za težko obolenje, ki bi po zakonu preprečilo izvršitev smrtne kazni. Sodniki gospoda Dollfussa ukažejo nesti težko ranjenega na nosilih pod vešala.

Fašizem triumfira

Delavci umirajo v bojnih vrstah, v razstreljenih hišah, v bolnišnicah, na vešalih. — Socialno demokratična stranka, ki je dobila pri zadnjih volitvah 41 odstotkov glasov, je razpuščena. Skoraj vsi voditelji so zaprti. Le tisti, ki so bili v bojnih vrstah, so ušli aretaciji. Vsi delavski državni in deželni poslanci in vsi občinski svetovalci so razrešeni mandatov, katere jim je zaupalo ljudstvo v svobodnih volitvah. Vse, kar so si stotisoči delavcev ustanovili in zgradili v 45 letih, je uničeno. — Lastnina je sveta. Namreč lastnina kapitalistov. Kolektivno last organiziranih delavcev je oropala protipravna sila.

Ponos avstrijske socialne demokracije, dunajski magistrat, je zasedlo vojaštvo. Ker v centru ne stanujejo delavci, ni bilo odpora. Le župan Seitz se je zoperstavil valptom fašizma: »Ne grem iz mojega urada! Dve tretjini dunajskega ljudstva sta me poslali semkaj; nikdo nima pravice, odstraniti me od tu. Jaz se ne ukлонim kršenju ustave.« Valpti so zgrabili 66letnega moža, ki je bil prvi predsednik republike in ker ni hotel iti, so ga v zapor nesli. Gospod Schmitz, krščanski sociallec, ki je dobil pri zadnjih volitvah komaj petino vseh glasov, je neomejen gospodar Dunaja.

Obenem s stranko so bile razpuščene tudi strokovne zveze. V palači zveze industrijcev je veliko veselje. Razpuščene so tudi vse druge ogromne delavske organizacije: športne, mladinske, turistična »Naturfreund«, delavska abstinentna zveza. »Krščanski režim« tudi zvezi religiozних socialistov ni prizanesel. Konsumna društva so »izenačena«.

Socialna demokracija in nasilje

Ko je l. 1918. razpadla habsburška monarhija in je zapustila za seboj same razvaline, tedaj se je izvršil v Avstriji prevrat mnogo mirnejše kot v sosednjih državah. Tedaj se je posrečilo socialni demokraciji brez nasilja s samo prepričevalno besedo obrniti ljudsko nezadovoljnost k mirnemu delu. In prav iste može, ki so vodili Avstrijo v teh najtežjih časih, blati danes fašizem s tolpo krvoločnih zločincev, ki jim ni šlo za kaj drugega kot za to, da pahnejo državo v krvavo katastrofo!

Čeprav je imelo avstrijsko delavstvo orožje skozi od l. 1918. sem, ga ni nikdar rabilo, tudi v najbolj razburljivih dneh ne. Stranka je vedno izjavljala: »V demokratični republiki hočemo osvojiti državno oblast z mirnimi, ustavnimi sredstvi. Le v enem primeru smo pripravljene rabiti silo: tedaj, ko bi nam hoteli fašisti ali monarhisti vzeti republiko in splošno in enako volilno pravico ter pravico svobodne agitacije za naše ideje. Le za ta primer imamo pripravljeno orožje. (Linški program iz l. 1926.)«

Že l. 1922. ob prvih spopadih fašistov z delavci je Deutsch v imenu stranke predlagal vladi splošno razorožitev, kar pa je bilo odklonjeno in je bil šele nato osnovan Schutzbund. Ob priliki pohoda Heimwehrovcev v Dunajsko Novo mesto l. 1928. je Renner znova stavil isti predlog, a ga je Seipel zaničljivo odbil. Zato je delavstvo moralo hraniti orožje. Heimwehrovski general Fey je takoj po vstopu v vlado zahteval, da se da Heimwehrovcem orožje iz državnih zalog. Temu se je upiral celo Vaugoin, dokler je bil v vladi, a je bil prav zato odstranjen in je Dollfuss sam prevzel vojno in varnostno ministrstvo in razdelil Heimwehrovcem 16.000 pušk iz državne zaloge. Kakšna hinavščina je tedaj, če so se razburjali, da ima Schutzbund za obrambo republike pripravljeno orožje, ko pa je ustavolomna vlada sama oborožila smrtne sovražnike republike! — A zakaj so delavci vendarle morali rabiti orožje?

Dollfussova diktatura

Po l. 1920. je imela Avstrija same vlade meščanskega bloka, ki se je mogel držati le s strnjeno enotnostjo proti socialni demokraciji, ki je dobila pri vsakih volitvah najmanj dve petini glasov. Ta vladni sistem pa je zamajal porast fašizma v Nemčiji. 14. septembra je dobil Hitler prvo volivno bitko. Državniki so si prizadevali ta val ustaviti; zato sta Schober in Curtius presenetila svet s carinsko unijo. Vsled odpora veselil sta morali obe vladi kapitulirati, avstrijski velenemci so šli iz vlade, potem ko je Schober na francoski pritisk demisioniral in vlada v parlamentu ni imela več večine. Na dva načina jo je pa bilo moči doseči: v koaliciji s socialnimi demokrati (bila bi tričetrtinska), ali pa z 8 poslanci Heimwehr, ki so bili l. 1930. izvoljeni. Dollfussu in krščanskim socialcem je bolj ugajala zadnja možnost in s 6 Heimwehrovci je imela vlada večino komaj 1 glasu. Tako je nastala v avstrijskem parlamentarizmu težka kriza. Vpliv fašizma je narastel še zlasti zato, ker je bila policija in žandarmerija čisto v njegovih rokah. Krščanski socialci so živeli v silnem strahu, da bi morali deliti oblast s socialno demokracijo, čeprav so sami uvidevali, da bi režim niti večine enega glasu ne bil dobil več na volitvah. Pri deželnih in občinskih volitvah so krščanski socialci izgubili sila glasov v korist nacionalnih socialistov, in po 5. marcu 1933. so grozili le-ti Avstrijo kar požreti.

Krščanski socialci so priznavali demokracijo le, dokler so mogli vladati skoro sami. Sedaj pa je postalo očitno, da se bo treba odločiti ali za socialne demokrate ali za narodne socialiste. Koalicija s soc. demokrati je bila nemogoča zaradi razrednih interesov, katere so zastopali. Pred narodnimi socialisti pa so imeli strah, da jih bodo le-ti požrli kot so nacionalce v Nemčiji. Države ni bilo mogoče več obdržati s parlamentarno demokracijo. Sklenili so uporabiti druga sredstva. Dollfuss se je približal fašizmu.

Pod vplivom Hitlerjeve zmage 5. marca 1933. je Dollfuss izvršil državni udar. Parlamentarni nesporazum, ki bi bil sicer urejen v 24 urah, je postal pretveza za popolno izločitev parlamenta. Neki pooblastilni zakon iz leta 1917. so tolmačili tako, da more vlada še sedaj izdajati zakone brez privoljenja parlamenta. Da bi ustavno-pravno sodišče teh zakonov ne moglo razveljaviti, je bilo razpuščeno. Ustava republike je padla. — Diktatura je takoj začela boj na dve strani: proti narodnim socialistom (prepoved stranke in časopisja, koncentracijska taborišča) in proti socialni demokraciji. Spričo zloma nemške socialne demokracije je bil čas za to kaj ugoden. Svoboda tiska je bila odpravljena. Zborovalno pravico so imele le še vladne stranke. Politične delikte je začela soditi policija z zaporom do 6 mesecev. Porotna sodišča so izigrali, tako da se more proti njihovim razsodbam pritožiti državni pravdnik na višjo instanco, ki jo sestavljajo le poklicni sodniki. — Pravnoveljavne kolektivne pogodbe med strokovnimi zvezami in delodajalci je vlada z naredbo razveljavila in znižala mezde. Podpore brezposelnim so bile bistveno znižane in za cele kategorije kar črtane. Delavski zaščitni zakoni so se občutno poslabšali. Za mnoge industrije je bil štrajk prepovedan. Dunajski mestni občini je vlada odtegnila več kot tretjino dohodkov in tako pognala občino skoro v bankrot. — Železničarje in državne uradnike so z grožnjami o odpustu prisilili v krščansko socialno in heimwehrovsko »domovinsko fronto«. Vlada je odredila, da se pri javnih delih in pri državnih naročilih pri privatnikih zaposlijo le delavci z izkaznicami od Heimwehra ali od kršč. socialnih strokovnih organizacij. — Heimwehr je postala državna, plačana pomožna policija in žandarmerija, a je ohranila svobodo kretanja in boja proti republiki. Nastajala je vedno

večja nezakonitost. Podkancler Fey je izjavil: »Sedaj ne gre za paragrafe!« Vse še tako cinične kršitve ustave in drugih zakonov je meščansko časopisje opravičevalo z obrambo proti narodnim socialistom. A vsak ukrep se je uporabljal obenem tudi proti socialnim demokratom. Niti neodvisnost sodišč se ni več spoštovala; sodniki so bili radi zakonitega postopanja poslani v koncentracijska taborišča. (Avtor navaja slučaj dr. Hradetzky-ja iz Št. Vida ob Glini, ki je moral radi zakonite obsodbe dveh Heimwehrovcev v koncentracijski tabor.)

Najbolj žalostno vlogo je v tem času igral predsednik Miklas. Po izvolitvi je ta mož pred parlamentom položil svečano versko prisego na ustavo. Enajst mesecev je vsakemu, tudi socialnim demokratom, zatrjeval, kako težko je njemu, pobožnemu kristjanu, trpeti protiustavno diktaturo. Ni mu bilo treba trpeti jo; bila je njegova pravica in tudi moč je imel, da bi pognal kršitelje ustave z vladnih klopi in vzpostavil ustavo, na katero je prisegel. Tega ni storil.

Taktika nasproti diktaturi

Socialna demokracija je zastopala po izidu zadnjih volitev 91 odstotkov avstrijskega delavstva, dve tretjini dunajskega prebivalstva in 41 odstotkov vsega prebivalstva Avstrije. In ta ogromna stranka s 600.000 člani je bila po 7. marcu 1933, po državnem udaru, čisto brez moči. Proti vladnim činom se ni dalo niti protestirati. Zakonitega sredstva odpora ni bilo več. — Vladne naredbe so silno prizadele delavstvo. Na Dunaju se je morala skoro ustaviti vsa ogromna stavbna delavnost občine, prav tako drugod; rudarjem se je občutno poslabšalo bolniško in nezgodno zavarovanje, železničarjem so znižali plače in odvzeli vsak vpliv njihovim organizacijam. Delavstvo je zahtevalo od svoje stranke pomoč in zaščito, ne sluteč, da je brez moči, zahtevalo je borbo proti diktaturi. A kako?

Kakor drugod, je bilo tudi avstrijskega delavstva sram, da sta v Nemčiji čisto brez boja padli socialna demokracija in velika komunistična stranka. Na lastnih hrbtih je začutilo avstrijsko delavstvo poraz nemškega proletarijata. Zato je bilo slišati: »Svoboda je izgubljena, če je ne bodo branili energični možje, tvegajoč lastno življenje. Tolpa nasilnežev si lasti vlado proti 70 odstotkom ljudstva. Zrušila je ustavo in tepta državljanske ustavne pravice. Zato jo je treba pregnati, četudi z bojem in vzpostaviti demokratično ustavo.« Delavstvo je bolj in bolj prigajalo k revoluciji proti diktaturi. Stranka si je bila dobro v svesti nevarnosti revolucionarnega upora. Vedeli smo, kako težko je v času silne brezposelnosti, ko nekateri že po pet let niso delali, izvesti splošno stavko, ko je zaposleno delavstvo izmučeno in demoralizirano ter se vsakdo boji za svoje mesto. Vedeli smo, da bo skušala diktatura streti stranko s silo in bi se zato nujno v nekaj urah spremenila v boj z orožjem, kjer bi imel nasprotnik silno premoč v moderni vojni tehniki. Zato smo storili vse, da bi se izognili nasilni odločitvi.

Prve tedne po državnem udaru so imeli nekateri izmed nas še možnost govoriti z Dollfusom. Ponudili so mu razgovor o sporazumni reformi ustave in parlamentarnega pravilnika. Obljubil je začetek razgovorov, za konec marca, česar pa se ni držal. Izjavil je, da se z dosedanji voditelji noče razgovarjati; takoj so mu bili predlagani novi, zanj sprejemljivejši, tudi teh ni sprejel. — Ponovno smo šli k zveznemu predsedniku. Sodrugi izven Dunaja, ki so imeli po deželnih zborih zveze s krščanskimi socialci, so skušali sporazumeti se z njihovo stranko; našel se je marsikak funkcio-

nar, ki je bil pripravljen za sporazum, a se je vse razbilo ob ostri odklonitvi Dollfussa. — Meščanskim politikom smo nenehoma tolmačili nevarnost vojne na dve strani, ki jo je začel Dollfuss. Bila je nevarnost, da se mladi, neizšolani pristaši po zaporih enostavno združijo z nar. socialisti. Soc. demokratske letake, naperjene proti nar. socialistom, so nekateri obrati odklonili, češ, da danes ni potrebna borba proti Hitlerju, marveč le proti Dollfussu. Opozarjali smo kanclerja na te nevarne simptome, naj neha preganjati socialne demokrate, da bomo mogli z vso silo nastopiti proti nar. socialistom. Na vsa opozorila smo slišali le Dollfussov n.e. Izrabili smo vsako priliko in opozarjali meščanske politike na naraščanje revolucionarnega razpoloženja med delavstvom in na nevarnost, da celo proti volji stranke pride do nasilnega izbruha zadrževanega srda proti diktaturi. Dollfuss je zaničljivo odgovarjal: »Nobene nevarnosti ni! Za te voditelje se delavstvo ne bo več bilo!«

Ponujali smo vedno večje koncesije: izredno polnomočje vladi za dve leti ob sodelovanju ožjega parlamentarnega odbora in pod kontrolo ustavnega sodišča. Za stranko smo zahtevali le zborovalno pravico in svobodo tiska v zakonitem okviru. Tudi za »stanovsko« organizacijo družbe smo dajali koncesije. Dollfuss pa je vsaka pogajanja odklonil. — Zveza religioznih socialistov in nekateri katoliški demokrati so klicali k posredovanju cerkev. Kardinal Innitzer je odgovoril z neobveznimi prijaznimi besedami. Nuncij in škofa Gföllner in Waitz pa so potiskali vlado na pot fašizma. Sedaj da je pravi trenotek za odpravo brezbožne socialne demokracije in da se napravi iz Avstrije katoliška avtoritativna država, ki bo središče katoliške restavracije v srednji Evropi. — Prizadevali smo si do zadnjega. Še 12. februarja dopoldne so nižjeavstrijski soc. demokrati konferirali s kršč. socialisti, da bi se v zadnji uri preprečila katastrofa. Nekaj ur kasneje so bili ti soc. demokrati aretirani.

Toda čeprav smo si prizadevali za mir, smo vendarle morali računati na to, da nam zadnja odločilna bitka ne ostane prihranjena. Naš sklep po 7. marcu 1933 je bil: brez boja, brez možatega odpora ne bomo pustili razrušiti velikega dela treh delavskih generacij naše stranke. Vedeli pa smo, da bo mogoče dobiti bitko proti vladni sili le, če se bo dvignil proletarijat prav do zadnjega industrijskega kraja. Zato naj bi bil znak za boj dan s kakim činom vlade, ki bi izredno dvignil ljudski srd. Jeseni je sklenil izredni strankni kongres, da se izkliče generalna stavka v teh-le slučajih:

1. če bi vlada protustavno oktroirala fašistično ustavo;
2. če bi vlada odstavila rdečo dunajsko občinsko in deželno upravo in postavila komisarja;
3. če bi vlada razpustila stranko;
4. če bi bile razpuščene strokovne zveze ali če bi bile »izenačene«.

Ta sklep je bil razširjen med mase in je bil sprejet z odobravanjem. A čim dalje je trajala diktatura in se je vojaško jačala ter obenem drobila bojno silo delavstva, tem glasnejše je bilo slišati iz tovarn: »Ne čakajmo več! Ko bo nastopil kak izmed sklenjenih znakov, bomo že boja nezmožni in nas bo zadelo isto kot tovariše v Nemčiji!« — Od meseca do meseca je naraščala v stranki opozicija proti politiki vodstva. Kljub temu je vodstvo vztrajalo pri svoji taktiki.

Med Hitlerjem in Mussolinijem

Avstrijsko delavstvo se ni borilo le proti diktaturi Dollfuss-Fey, marveč proti dvema velesilama — Italiji in Nemčiji, ki sta odločilno posegli v potek

dogodkov v Avstriji. — Hitler hoče Avstrijo »izenačiti«: začel je z »zaporo tisoč mark« in hudo prizadel avstrijsko gospodarstvo. Tirolska, Salzburgska, Koroška propadajo, odkar Nemcev ni več tja. Avstrijski nar. socialisti dobivajo iz Nemčije ogromne denarne podpore. Vsak naci, ki vrže na cesti petardo, dobi 20 šilingov, in če ga zapro, za vsak dan zapora po 6 šilingov — dvakrat toliko kot znaša brezposelna podpora. Iz Avstrije pobegli nar. socialisti so stvorili v Nemčiji »avstrijsko legijo« in so vojaško izvežbani. Poleti 1933. se je Dollfuss bal, da bo ta legija vkorakala v Avstrijo. — Zato je Dollfuss poiskal zavetja pri Mussoliniju. V Riccioneju si je zagotovil italijansko diplomatsko in če treba tudi vojaško pomoč proti Nemčiji. Italija noče v Avstriji nar. socialistov, pač pa italijansko orientirani fašizem. — Januarja 1933. so se valili ogromni transporti orožja in municije preko Hirtenberga na Madjarsko. Socialna demokracija je te Transporte odkrila. Na zahtevo Francije in Anglije bi morali iti nazaj v Italijo; pa niso šli, ampak v avstrijske državne zaloge in med Heimwehr. Mussolini je tedaj sklenil, da mora soc. demokracija izginiti, da bo pot od Rima do Budimpešte prosta za prevoz orožja in da se zabije trdna zagvozda med Češko-slovaško in Jugoslavijo. Dollfuss je moral v Riccioneju obljubiti odpravo soc. demokracije.

Od tedaj vlada na Dunaju Italija. Septembra 1933. je nameraval Dollfuss obenem z Landbundovci vreči iz vlade tudi Heimwehrovce. Italijanski poslanik Preziosi je na Ballhausplatzu proti temu vložil ugovor in Heimwehrovci so ostali v vladi. Kdo bo v Avstriji minister, ne odloča zvezni predsednik, marveč Mussolini. Heimwehr plačuje in ji daje orožje Italija. Dollfuss bije nar. socialiste radi neodvisnosti Avstrije, ki pa je v resnici postala italijanska kolonija. — Koncem leta 1933. se je skušal Dollfuss za hrbtom Italije sporazumeti s Hitlerjem pod pritiskom tujskoprometnih interesentov. Hitler je poslal na Dunaj Habichta, organizatorja narodno socialistične ilegalne akcije v Avstriji. 8. januarja je bil v letalu že blizu Dunaja, ko je bil radiotelegrafično pozvan nazaj. Zoperstavil se je bil Fey, ki je monarhist in hoče povratak Habsburžanov, ne pa sporazuma z nar. socialisti. Izsilil je popoln preobrat: še isti dan je vlada izdala bojno napoved nar. socialistom. — Kakor Dollfuss za njihovim hrbtom, tako so Heimwehrovci brez njega storili isto. Fey je tudi namere svojih tovarišev prekrižal in dal zapreti grofa Albertija in še druge. Ko je le-ta začel klepetati, da je to storil z vednostjo kneza Starhemberga, so ga poslali v koncentracijsko taborišče. Evropa pa je za to izvedela in Dollfuss je bil omajan, dočim je v Feyu vstal zanesljiv borilec proti nar. socialistom in se je zato njegov položaj utrdil. Čez nekaj dni bi imel priti na Dunaj Suvich. Dollfuss se je bal, kako bodo sedaj njegovi italijanski gospodarji z njim ravnali. Bal se je, da se bo Italija dogovorila o Avstriji kar s Hitlerjem.

Zato je Dollfuss 18. januarja pozival delavstvo in delavske voditelje k »notranji pripravljenosti« za novo Avstrijo in za obrambo njene neodvisnosti. S tem govorom ni nameraval pridobiti samo opozicije v kršč. soc. stranki, ki je bila za sporazum s soc. demokrati. Govor naj bi vplival tudi na Suvicha in mu naznačil: če Italija ne podpre več Dollfussa brezpogojno, tedaj se le-ta more sporazumeti s soc. demokrati, se iznebiti Heimwehrovcev, se odvrniti od Italije in poiskati zavetje pred Nemčijo pri Franciji in Mali zvezi. — Govor je bil objavljen isti dan, ko je prišel Suvich na Dunaj. Suvich in Dollfuss sta se sporazumela in Italija je zagotovila svojo nadaljnjo podporo. Dollfuss jê zato obljubil odločen kurs v fašizem. Vsa ugiibanja o njegovem govoru so presekali ostri »protimarksistični« ukrepi: prepovedana

je bila »Arbeiter-Zeitung« in organizirani soc. demokrati so bili izključeni od javnih del. — Soc. demokratični strankin svet je 28. januarja odgovoril na Dollfussov govor, da je stranka pripravljena za novo ustavo in braniti neodvisnost Avstrije pod pogojem, da se ohrani splošna in enaka volilna pravica in svobodna zborovalna in združevalna pravica delavstva. Meščanski tisk je zaničljivo odgovoril, da takih stvari kot so splošna in enaka volilna pravica in zborovalna svoboda v novi Avstriji ne bo več. In res: od dr. Enderja izdelan splošni osnutek nove ustave ni predvideval ne splošnih ljudskih volitev, ne parlamenta. Socialni minister Schmitz je razglasil, da tudi ne bo nikakih svobodnih strokovnih organizacij več, temveč le »poldržavne organizacije« po zgledu italijanskega korporacijskega sistema. Bilo je jasno: diktatura je šla v stoodstotni fašizem.

Fašistični sunek

Prvi teden v februarju je hotela Heimwehr izsiliti fašizem. Začeli so na Tirolskem, vpoklicali moštvo in vkorakali v mesta. Zahtevali so: razpust soc. dem. stranke, prostovoljen razid kršč. soc. stranke, razpust deželnega zbora in imenovanje heimwehrovske vlade. Ker jim deželni glavar ni ugodil, so izjavili, da ostanejo v mestih pripravljeni. Zvezna vojska bi jih zlahka razorožila, saj je bilo n. pr. v Innsbrucku le 800 mož; Dollfuss si tega ni upal vpricho boja proti soc. demokratom in nar. socialistom. Istočasno je Fey začel razoroževati Schutzbund, to edino odpora zmožno protiorganizacijo. V Schwechatu pri Dunaju je policija iztaknila zalogo orožja in Fey je pod pretvezo »komplota marksistično-boljševiških zločincev« zatrobil splošen napad na soc. demokracijo s preiskavami in aretacijami. Delavstvo je začutilo, da se bliža odločilna ura. Strankino vodstvo je svarilo, hotoč se izogniti boju tako dolgo, da bi kak vladni ukrep razpihal ljudsko nevoljo do viška. A razburjenje delavstva je bilo že toliko, da strankina opozorila niso več zalegla. Dva dni po heimwehrovskem pohodu v mesta je vihar zdivjal.

Bojni dnevi

Poteka krvave vstaje danes še ni mogoče pripovedovati. Vsako poročanje bi moglo škoditi tisočem po ječah in tistim, ki so ušli. To je možno le v redkih obrisih. — Začelo se je s splošnim štrajkom, ki pa se ni vseskozi posrečil. Večina železničarjev — nekdanj elita delavskega gibanja — je odpovedala. Dogodki zadnjih let so jih zbili: dve petini jih je bilo reduciranih (od 100.000 na 58.000) in vsak se boji, da bo pri prihodnji predvideni redukciji zletel. Ko so zagrmeli topovi, so bili na delu. Pri vseh prejšnjih velikih bojih je bil prestanek prometa signal za borbo vsega delavstva; tokrat je pa signal izostal. Pa tudi po drugih obratih se je delalo; meščansko časopisje se je tiskalo in razširjalo. Kako težko je izvesti popolno stavko v času trajne brezposelnosti, so pokazali ti dnevi. Nasprotno pa je bil oborožen upor Schutzbunda silen. Ponekod je bil onemogočen vsled aretiranih voditeljev, ki so vedeli za zaloge orožja, drugod pa je spet manjkalo poguma in ofenzivnega duha. Vendar je moral sam Dollfuss 17. februarja priznati Schutzbündlerjem »heroizem«. Nekaterе borbe spadajo prav gotovo med najbolj junaške boje zgodovine revolucij iz vseh časov. Dunajske revolucije ne gre primerjati s pariško iz l. 1871., ko so imeli delavci tedaj orožja za 200.000 mož in stotine topov. Ko so se marca 1917. uprli delavci v Leningradu, je bila Rusija poražena, caristične čete so tvorili kmetje in delavci. Na Dunaju pa je bila plačana vojska, ki se je bila do zadnjega

disciplinirano. Naš sovražnik je imel boljše vodstvo. Stari »Zugsführerji« in »Feldwebelni« so bili aretirani. Tudi provizorično centralno vodstvo je odpovedalo, ker je bilo že drugi dan odrezano od drugih skupin, ki so bile navezane same nase. Boj so odločili topovi in havbice. Fašisti sedaj lažejo, da so bile občinske stanovanjske stavbe trdnjave, s čemer naj se opraviči uporaba artiljerije.

Ali je bilo mogoče, da delavci zmagajo? Danes moremo trditi: če bi železnice ne obratovale in bi bil štrajk popoln ter bi Schutzbund potegnil za seboj vso delavsko maso, bi vlada težko verjetno zmagala. Tega se je strankino vodstvo balo, da bo namreč Schutzbund v boju osamljen, čeprav bo ostalo delavstvo z njim simpatiziralo. To je bil smisel »štirih točk«. Avstrijski Schutzbündlerji so bili častno poraženi po junaškem boju. Prelita proletarska kri je bogata setev. Iz nje bo zrastle znova zmagovita avstrijska socialna demokracija. Oškropljena s krvjo naših junakov bo vihrala rdeča zastava nad Dunajem in Avstrijo. — Odmev dunajskih bojev po svetu je bil silen. Delavstvo po vsem svetu je demonstriralo za avstrijski proletarijat. Vseh je bilo sram, da sta se nemška soc. demokracija in komunistična stranka tako brez boja udali fašizmu. Avstrijski delavci so rešili čast revolucionarnega socializma!

Fašistične laži

Poleg vseh vrst je imela diktatura še eno orožje — radio, ki je bil vojaško zavarovan. Naša kratkovalovna postaja je odpovedala. Takoj prvo uro je radio razglasil, da je upor zaduščen in to stalno ponavljal. Po radiu se je razširila tudi laž, da so voditelji že pred bojem zbežali in pustili »na barikadah delavce same«. V resnici so bili vsi politični in strokovničarski voditelji že v ponedeljek 12. februarja opoldne aretirani. Od znanih sva ušla aretaciji le Deutsch in jaz. Prav naju bi Dollfuss najraje obesil. Zato so prav naju posebej oblatili, da sva že pred bojem zbežala. — Na ta obrekovanja moram odgovoriti ne zaradi naju, temveč radi stranke. Odgovoriti pa morem le tako, da ne izdam najinih sobojevnikov, ki se nahajajo v rokah sovražnikov. V ponedeljek opoldne sva se podala z Deutschem v prostore centralnega bojavnega vodstva. Imeli smo zvezo s celim Dunajem in deloma s provinco. Čeprav je okraj že padel v roke vladnih čet, smo vendarle še delali naprej. V torek 13. februarja zjutraj smo morali dotedanje mesto zapustiti. V nekaj urah smo bili tudi na novem kraju odrezani od ostalih. Policija nam je bila za petami: mene so kljub maskiranju prepoznali na cesti; že ranjeni Deutsch je ušel čisto slučajno. Pred seboj sva imela le dvoje: ali brezdelno čakati aretacije ali pa bežati. Ko so bili v velikem delu mesta boji že končani in se ni dalo priti do še aktivnih skupin, sva se odločila za poskus, doseči češkoslovaško mejo. Že pred nami je bilo nekaj skupin prišlo v Bratislavo, nekaj ur kasneje pa se je prebilo čez mejo 47 floridsdorferjev v polni bojni opremi. Bila sva na Dunaju mnogo dalje kot je menila vlada. Tedaj, ko je minister Schuschnigg razglašal po radiu, da sva »zapustila delavce same na barikadah« in ko je Fey trobil, da sva že v Pragi, sva bila še v bojnem vodstvu.

Naše napake

Vsakega izmed nas trapi vprašanje, če smo po lastni krivdi, vsled svojih napak povzročili krvavo katastrofo. — Eni pravijo: naša politika je bila leta sem preveč doktrinarna, preveč radikalna, preveč »levičarska«. Drugi trdijo prav nasprotno: naša politika je bila prebojazljiva, manjkalo ji je

revolucionarnega zaleta, z bojem je predolgo odlašala, bila je sploh preveč »desničarska«. — Kje je resnica? Napake smo napravili in je prav, da jih priznamo; iz naših izkušenj se bodo zanamci marsikaj učili. Te napake tem laže priznam, ker s tem nikogar ne obremenjujem, kajti jaz odgovarjam zanje bolj kot vsak drugi.

Pri volitvah aprila 1932. je nar. socializem silno narastel. Velenemci in nar. socialisti so zahtevali nove parlamentarne volitve, kršč. socialci so imeli pred volitvami paničen strah. Če bi mi tedaj v zveznem svetu glasovali proti novim volitvam in bi »tolerirali« Bureschevo vlado, bi morda preprečili koalicijo krščanskih socialcev in Landbundovcev s Heimwehrovci. Smatrali pa smo potrebnim nove volitve zato, da se razkrinkajo narodni socialisti na vprašanih konkretne gospodarske in socialne politike. Bali smo se po nemški izkušnji priti v položaj »toleracijske« politike. Mislili smo, da more le živahna opozicijska politika soc. demokracije preprečiti odtok obubožanih in zagrenjenih množic k nar. socialistom. Posledica tega je bila vlada Dollfuss-Fey. Jeseni l. 1930. smo na volitvah porazili vlado Vaugoin-Starhemberg. L. 1932. zato nismo uvideli spricho viharnega porasta fašizma v Nemčiji nevarnosti soudeležbe fašistov na vladi v Avstriji. Naše zadržanje po volitvah l. 1932. je bilo mogoče napačno. Bila je »levičarska« napaka.

Še eno napako smo napravili. Ko je vlada Dollfuss-Fey hotela radi dveurne protestne stavke železničarje preganjati, smo nameravali to preprečiti s sklepom parlamenta. Ker je imela vlada le 1 glas večine, nam pa je šlo za vsak glas in pred železničarji ne bi mogli zagovarjati, da so propadli zato, ker Renner kot predsednik ni mogel glasovati, je le-ta na moj nasvet, ko se ni mogel radi glasovanja sporazumeti s kršč. socialci, odložil predsedstvo. Isto sta storila tudi kršč. socialni in velenemški podpredsednik. Tedaj nismo mogli spoznati, kako silen vpliv bo imela nar. socialistična zmaga v Nemčiji na Avstrijo. Tako smo nudili Dollfussu pretvezo za izločitev parlamenta. To je bila brez dvoma napaka — tudi »levičarska«.

Poskus 15. marca, da bi se vzpostavilo parlamentarno delo, je Dollfuss nasilno preprečil. Tedaj bi mogli odgovoriti z generalnim štrajkom. Nikdar niso bili pogoji za boj tako ugodni kot tisti dan. Nemški fašizem je razburil mase; delavci so čakali signala za boj, Železničarji še niso bili tako zbiti kot 11 mesecev pozneje, vladina vojaška organizacija je bila mnogo slabotnejša kot februarja 1934. Tedaj bi morda zmagali, a smo se ustrašili boja. Upali smo s pogajanjem doseči mirno rešitev, kajti Dollfuss je obljubil, da se bo z nami v kratkem, koncem marca, začetkom aprila razgovarjal o reformi ustave in parlamentarnega pravilnika. Bili smo torej še dovolj bedasti, da smo Dollfussovi obljubi verjeli. Kljub vsemu je 11 mesecev kasneje izbruhnil krvavi boj v za nas bistveno neugodnejših okoliščinah. Bila je to naša najusodnejša napaka — tokrat »desničarska«. — Problemi proletarske taktike v časih burnega razvoja so preveč komplicirani, da bi se dali reducirati na nasprotje: levo — desno.

Ali pa bi se po zmagi nemškega fašizma dala preprečiti avstrijska kontrarevolucija? Ali bi to zamogla preprečiti kakšna drugačna politika ali taktika? Ali bi s »toleracijsko« politiko ne prišli čisto v položaj nemške socialne demokracije? Če Renner ne bi odložil predsedstva, ali ne bi našla vlada kake druge pretveze, da izloči parlament, ali bi ob generalnem štrajku 15. marca 1933. ne prišlo do koalicije med črnimi in rujavimi, ki si še niso bili tako sovražni in bi tako postal gospodar Avstrije Hitler? Madjarska soc. demokracija je l. 1919., italijanska pa skozi do l. 1922. vodila »levo«,

revolucionarno, komunizmu sorodno politiko — povsod se je končalo s katastrofo. Nemška soc. demokracija si je izvolila prav državniško, nacionalno, zelo »desno« pot in je bila tudi poražena. V Avstriji smo poskušali v sredi med italijansko-madžarskim in nemškim ekstremom — in smo prav tako poraženi. Vzroki porazov delavskega razreda leže očitno globlje kot v taktiki njegovih strank.

Vzroki katastrofe?

Na dan našega poraza je dejal nek demokratičen meščan: »Nesreča avstr. soc. demokracije je bil Breitner.« To se pravi, nesreča je bila v tem, da smo gradili lepa delavska stanovanja, da smo obdavčili bogastvo in luksuz, da smo gradili socialno skrbstvo. To se pravi: naša krivda je v tem, da smo socialisti. — Neki kapitalistični list je pisal, da smo propadli zato, ker smo prepredili izpolnitev gospodarskih nujnosti. To je bila tedaj naša krivda, da smo branili slabo plačane delavce in brezposelne proletarce in male obrtnike pred pritiskom kapitalističnega profitarstva. Res, demokracijo in z njo nas je bilo treba zrušiti zato, da se more odpraviti socialno varstvo in socialna bremena in da se pusti izkoriščanju proletarijata prosta pot. — Gospodarska kriza je razredna nasprotstva zaostila. Bankrotni kapitalist si ne more pomagati drugače kot z znižanjem mezd in z odpravo socialnih bremen. — Kriza je sproletarizirala malo meščanstvo in kmete in meščanska demokracija jih pred tem ni mogla rešiti zato, ker temelji na kapitalističnih lastninskih in produkcijskih razmerah. Mase so se odvrnile od demokracije sploh in postale zrele za fašizem. Malomeščani in kmetje so prišli pod vodstvo aristokratskih veleposestnikov in k. u. k. generalov — pod vodstvo l. 1918. strmoglavljenih razredov. Istočasno je delavska odpora sila strašno oslabela, saj je več kot tretjina delavstva brez posla.

Vsakemu zgodovinskemu preokretu od l. 1848. do l. 1918. v Nemčiji je sledil podoben preobrat v Avstriji. Tako tudi sedaj: ko je Hitler razbil nemško demokracijo in socializem, so tudi avstrijski aristokrati, generali in kapitalisti mislili, da je prišel čas, da postavijo fašistično diktaturo. — Aristokrati in generali s svojimi zgodovinskimi habsburškimi ideali in katoliški klerikalizem seve niso marali, da bi padla Avstrija pod Hitlerja. Hoteli pa so tudi tu izkoristiti »protimarksistično« konjunkturo in potolči demokracijo in delavski razred ter ustvariti domač, alpski fašizem. Ko pa je po 5. marcu 1933. završal nar. socialistični val tudi nad Avstrijo, bi bilo naravno, da bi se vse temu nasprotno sile združile. Tega pa generali in kapitalisti in tudi cerkveni knezi niso hoteli, saj gre prvim za vzpostavitev monarhije, drugim za profit, tretjim pa je po izjavi jezuita Bichlmayer-ja ljubša »fašistična vzgoja« kot pa demokracija, ki daje svobodomislecem svobodo propagande. Vsi bi zamudili »protimarksistično konjunkturo«. Zato so morali proti 70 % ljudstva rabiti bolj in bolj nasilna sredstva in za bodoče čisto odpraviti ljudske volitve, da se vzdržijo na oblasti. Nasprotja so se zaostila tako, da je preostalo delavskemu razredu le še: ali sramotna kapitulacija ali obupen odpor. — V boju proti delavskemu razredu so zmagali. Sedaj pa oznanjajo: »Razrednega boja ne sme biti več.« Res, če mora delavski razred, brezpraven, brez obrambe in moči prenašati razredno gospodstvo kapitalistov, generalov, in cerkvene hierarhije in se jim ne more upirati, seveda tu ni več razrednega boja. Po vsej moriji proglašajo sedaj spravo med razredi, ki bi bila popolno podložništvo delavskega razreda diktaturi gospodujočega, a gospodje se motijo in bodo kmalu spoznali, da z njihovo zmago v eni razredni bitki še ni odločena razredna vojna.

Kaj sedaj?

Organizacija 600.000 soc. demokratov je sicer strta, a miselnost je nezlomljiva. Gotovo jih bo mnogo odpadlo, posebno tisti, ki so radi gmotnih interesov bili v stranki, jedro stranke pa, preizkušeno v bojnem ognju, bo ostalo. Avstrijski delavci so mojstri v organiziranju, zato bodo kmalu zopet imeli svojo organizacijo. Nar. socialisti so danes močnejši kot so bili ob času prepovedi njihove stranke. Tudi soc. demokracija bo živela naprej v novih formah. To seveda ne bo organizacija množic. — Da bi Dollfuss ali Fey mogla po vsem tem pridobiti delavstvo zase, se ni bati. Bolj se je bati, da bi šlo delavstvo med nar. socialiste. Marsikdo bi šel z njimi, če bi le obljubili, da bodo Dollfussa in Feya obesili. — Vendar se ne smemo pustiti zavesti in moramo dobro pomniti, kaj je Hitler. Prodoru nemškega nar. socializma med avstr. delavstvo je treba zoperstaviti vse sile. — Diktatura Dollfuss-Fey ne bo trajala dolgo. Manjka ji podobno jaka organizacija, kot so jo imeli Mussolini ali Hitler. Domovinska fronta je pač zmes vsega mogočega brez strunne udarnosti. Med kršč. socialnimi kmeti, malomeščani in aristokrati iz Heimwehra je ostro nasprotje. Diktatura utegne končati še z bojem med fašisti samimi. To bi bila ugodna prilika za našo akcijo. Pa čeprav bi diktatura držala še dalje, ima avstrofašizem proti sebi nevarnejšega sovražnika: narodni socializem, kajti z našim razpustom je padlo mnogo jezov, zlasti kar tiče mladine. In zna se zgoditi, da bodo zmagovalci iskali pomoči pri današnjih premagancih.

Dollfuss se more rešiti iz tega položaja le, če se spravi s Hitlerjem ali pa če se zateče k Habsburžanom. Veliki borilec za neodvisnost, ki je še včeraj iskal poti k Hitlerju, bo jutri morda skušal isto. Vsaka črno-rujava koalicija pa bi bila »Anschluss« in brez dvoma evropska vojna. Dollfussu je možna tudi druga pot: obnovitev avstro-ogrske monarhije, — pravi cilj Fey-a in aristokratov in generalov, ki komandirajo Heimwehr. Da ima cesar prosto pot v Hofburg, je bilo treba zdrobiti socialno demokracijo. Ko bo Habsburžan vladal čez Avstrijo in Ogrsko, se bo dala Avstrija držati z ogrskimi bajoneti. Ogrji bodo za to zahtevali, da se jim znova osvojita Hrvatska in Slovaška.

Je to utopija? Ne! Po zatrti vstaji je bilo prvo Dollfussovo dejanje sestanek z Mussolinijem in Gömbösem. Monarhisti upajo, da bo dal Mussolini eno izmed hčera italijanskega kralja Otonu in da bo podpiral obnovo monarhije. Upajo, da se Francija ne bo upirala, da tako Avstrijo trajno odreže od Nemčije. Mislijo, da bosta Češkoslovaška in Jugoslavija morali dopustiti restavracijo, če se ji Francija ne bo upirala in če jo hoče Italija. A že na dan restavracije se bodo začele intrige na Slovaškem in na Hrvatskem. Tako gotovo kot »Anschluss«, pomeni tudi restavracija vojno.

Zrušenje soc. demokracije je odprlo obe možnosti. Evropa bo še skusila, kako važno mirovno postojanko je izgubila z avstr. soc. demokracijo, a če bo kontrarevolucija peljala v vojno, tedaj pelje vojna v revolucijo. Naj naredi diktatura, kar se ji poljubi in naj se zgodi z njo, kar hoče — njeni dnevi so šteti. Trajno ne bo 30 odstotkov ljudstva vladalo 70 odstotkom prav tako ne vas nad mestom in klerikalna diktatura nad več kot dvema tretjinama klerikalnega ljudstva.

Priložnosti, ki jih bomo mogli izrabiti, bodo prišle. Treba je skrbeti za to, da bomo pripravljeni. Dan povračila, dan revanže, dan zmage bo prišel!

Po knjigi O. Bauerja priredil V. P.

Kulturna kronika

Preprosti predlogi (Ljubljanski Zvon in Dom in Svet)

V zadnjem času se je precej pisalo o odvisnosti in neodvisnosti posameznih revij, posebno pa Ljubljanskega Zvona in Dom in Sveta. Preprost človek, ki je moral prebirati vse te v odlično esejističnem in tudi žurnalističnem stilu pisane razprave, članke in člančiče, je pri marsikateri ugotovitvi priznalno pritrdil, pri marsikateri pa tudi neverjetno zmajal z glavo nad vsem tem izogibanjem bistva stvari posameznih, pa tudi še popolnoma nedolžnih osebnosti. Eden izmed člankov, ki se bavi z gornjim vprašanjem, je tudi Ocvirkov uvodnik v zadnji številki Ljubljanskega Zvona, ki nosi ponosen naslov: Ljubljanski Zvon in slovenstvo. Tu nam Ocvirk s spretno temperamentnostjo predstavi pred oči že literarno zgodovinsko utemeljeno važnost Ljubljanskega Zvona za slovensko kulturo, po tem uvodu pa nas še z nekaterimi dejstvi postavi naenkrat pred trditve: Ljubljanski Zvon je popolnoma svobodna revija, ki ni svetovno-nazorsko ali idejno odvisna niti od politične miselnosti »Jutra«, niti od nazorov katerekoli si bodi druge strankarske opredeljenosti, torej z eno besedo: ni nikaka verna kulisa slovenskega liberalizma, pač pa hoče in mora slovenstvo in vse njegove vrednosti čuvati ali braniti. — Poleg tega pa iz članka izvemo tudi, da Lj. Z. izdaja Tiskovna zadruga (TZ) in da k sejam TZ hodijo gospodje kakor n. pr. dr. Kramer, S. Virant (urednik »Jutra«), Ravnikar (torej so odborniki TZ), ki so vsi vneti in iskreni borilci za jugoslovansko narodno edinstvo (dokazi: uvodniki v »Jutru«, politični shodi po Sloveniji, govori v parlamentu itd.).

Že ob tem dejstvu človek začuden obstane. Kako je to mogoče. Gospodje, katerih tovrstno iskrenost in doslednost (posebno v praktičnem življenju) poznamo, delajo po eni strani z dušo in telesom za edinstvo jugoslovanskega naroda (ki je po mislih nekaterih že itak popolno) — po drugi strani pa so enako iskreni(?) izdajatelji za slovensko kulturo se prizadevajočega (to radi verjamemo) Ljubljanskega Zvona. Od kod to? Ali je to politika? Saj se z vprašanjem tretjega = »biti ali ne biti« ne da barantati. — Problem postaja vedno aktualnejši. Kako ga rešiti?

Kakor je vsem nam znano, se deli vesoljni slovenski narod na klerikalce in liberalce. In kdor se hoče informirati o tako važnem problemu kakor je gornji, naj se obrne do ljudstva. In če se je kdo obrnil do ene polovice slovenskega ljudstva (na primer liberalne) in vprašal, čigava revija je Ljubljanski Zvon, so mu v zboru odgovorili, da je to njihova revija (nekdo je bolj esejistično krožil in napisal, da je verna kulisa slovenskega liberalizma). In če je bil še nadalje radoveden in jih je vprašal še o Dom in Svetu, so mu soglasno odgovorili, da je Dom in Svet klerikalni list, popolnoma odvisen od duhovščine, klerikalnega vodstva itd. Seveda pa bi mogel od nasprotni strani zvedeti o LZ prav enake trditve. — Človeka ponovno vznemirjajo tako velika in konkretna dejstva. Večina ljudi tako misli, nekaj resnice bo že moralo biti na tem, ker čeprav tudi lahko bereš, da piše Albrecht, da je TZ uredništvu (LZ namreč) puščala pri idejnem in umetniškem vodstvu lista vedno literarno popolno svobodo (čez nekaj let pa je Albrecht baje prav radi nasprotnega prepričanja zapustil uredništvo LZ) in da sedaj Ocvirk izjavlja, da ni od nikogar odvisen. — S tem pa se je problematika tega vprašanja tako zamotala, da ga ni mogoče rešiti. Edini, ki to vprašanje še lahko reši, je urednik LZ — dr. Anton Ocvirk. In sicer trdi, da se LZ ne bo mešal v razne dnevne časopisne prepire

in vsako dnevno politično vprašanje, pač pa bo radikalno posegel v vprašanje šolskih knjig in vprašanje uradnih listin, ki tudi po njegovem mišljenju niso zgolj dnevno politična vprašanja. — Mi mu še svetujemo, da naj k tolikim obljubam sprejme še radikalno obsodbo »Jutrovih« uvodnikov, obsodbo tistega dela liberalne inteligence, ki z govorom in praktičnim delom meša naše ljudstvo, pa naj bo že v kakršnikoli smeri in kdorkoli in čeprav so to odborniki TZ, založnice LZ. Naj zavrne tako radikalno in uspešno to slepomišenje, kakor je zavrnilo lansko uredništvo iskreno in uspešno poizkuse zagrebškega univerzitetnega profesorja P. Skoka, ki je hotel ustvariti razpoloženje za stapljanje« (Ocvirk). Saj s tem bo Ocvirk le spolnil tisto obljubo, ki jo je dal ob nastopu letos, da bo obsodil enkrat za vselej vsako slepomišenje (tudi »Jutra« in odbornikov TZ) z najsvetejšimi narodnimi vrednotami. In taka vrednota je nesporno prepričanje, da smo Slovenci narod.

Drugo vprašanje pa se tiče Dom in Sveta. Tudi ta je popolnoma svoboden, dokler gre za stvari, ki se še dajo prenesti, ki še ne gredo in ne zadevajo direktno v sredino in bistvo klerikalnega sistema. Vse drugače je pa, če se to zgodi. Dokaz temu je menda tudi pretekla kriza DiS, ki še ni dobila svojega javnega komentarja. Zato pa je človeka presenetil članek Ž. Janežiča: Duh in forme. Kako je to mogoče? Filozofsko ni še nihče tako direktno in po sredi obraza udaril sistem klerikalizma (seveda tudi liberalizma) pri nas. To je celotna obsodba, ki je hujša od malenkostnega in detajlnega kritiziranja tega ali onega pojava. To je osnovno spoznanje, iz katerega mora nujno rasti tudi praktično življenje, ki pa je popolna negacija klerikalnega sistema in celotne naše mentalitete. Toda šepeče se že, da je bil avtor opozorjen in bojim se, da ne bomo imeli več prilike brati njegovih stvari. — Tudi DiS ima sedaj priliko, da pokaže svojo neodvisnost. Če bo še naprej znanilec tega mladega spoznanja, se bo idejno mogoče pred mladino rehabilitiral.

Interim.

Če si živi in mrtvi pripovedujejo mnenja drug o drugem, imajo mrtvi pri tem medsebojnem obtoževanju prednost, ker ne slišijo, kaj jim pravijo živi, živi pa čujejo prav dobro, kaj jim pripovedujejo mrtvi.

*

Ljudje so iznajdljivi v razdejanju in najiznajdljivejši se kažejo v vsem, kar se tiče smrti.

*

Ironija se suši, sežiga samo plevel.

Uporabljati danes satiro je nepotrebno; zadostuje, da pokažeš stvari takšne, kakršne so. So že tako in tako dovolj smešne.

*

So časi, v katerih žive značaji brez energije, ko še greh rodi samo korupcijo in nobenega zločina.

Politična kronika

Francija — Framasonstvo in klerikalizem

Dva meseca ima anketna parlamentarna komisija v rokah Staviskijevo čekovno knjižico z imeni podkupljenih parlamentarcev; niti eno resno in važno ime še ni bilo objavljeno. Zdaj pa je parlament odšel za dva meseca na velikonočne počitnice in tako smo lahko že v naprej prepričani, da bo dokazilni material v francoskem parlamentu najbrž še prej strohnel, preden bodo strohnele Staviskyjeve kosti v blagoslovljeni zemlji. Tako se zmeraj bolj samo od sebe dokazuje, da je politično ozadje Staviskyjeve afere bilo podrobno organizirano v štabu industrijskih in vojaških krogov, ki so si v borbi za oblast in preobrazbo evropske politike v svojem smislu morali najti nekoga, ki bo internacionalistično levico treščil s površja in na oblast spravil reakcionarne desničarje. V ospredje se je celo zanesla nesmiselna borba proti framasonstvu in klerikalizmu. Ta dva politična kolosa sta pa tako stara, kakor je stara in neumna prirojena človeška dobrovernost. Kadar je bilo treba desnici predočiti pogubno politiko levece, takrat se je nenadoma začela misteriozna, pošastna gonja proti framasonstvu. Kadar pa je bilo treba potlačiti desnico, takrat se je pa nenadoma znašel kje kak dokument o veleizdaji katoliških mladinskih organizacij in sleherni svobodoljubni rodoljub se je zgrozil pred prikaznimi prerrojene inkvizicije. Obe prikazni: framasonstvo in klerikalizem sta najodličnejši sredstvi za politično sleparjenje širokih dobrovernih ljudskih množic. Ti dve sredstvi sta zmeraj enako novi in enako stari, kakor je tudi namreč metafizična prepojenost političnih idealov zmeraj enako plitva in nesmiselna.

Kadar pa se človek dotakne teh dveh pojmov: framasonstvo in klerikalizem, mora biti silno previden. Idejna grotesknost teh dveh političnih sistemov je namreč tako brezoblična, da resen človek ne ve, kje bi se jih dotaknil; spustite se v borbo s framasonstvom ali pa s klerikalizmom, pa boste videli, da boste po tej borbi odhajali z bojišča najbrž brez zavesti zmage in se vam bo za hrbtom še vrag smejal. Ne maram pa pri tem zmanjševati pomena framasonske in klerikalne »mafije«, ki obe delata na čisto enak način. V obeh taborih se nahaja namreč enako, ogromno število političnih metafizičnih zanesenjakov in je med njimi samo ta razlika, da se eni pokrižujejo z znamenjem trikota, drugi pa z znamenjem križa. Dokler bo namreč človek živel v okviru relativnih političnih oblik in ustvarjanj, bo v oblikovanju svoje svobode zmeraj ostal sektarec in naj bo to v okviru framasonskega ali pa klerikalnega političnega programa.

Vse to se je najbolj čudovito pokazalo pri vsem razvoju Staviskyjeve afere in pri posledicah te pariške policijske potegavščine, ki jo danes čutimo že v vsej Evropi. Po pravdoreku vse Evrope in po interesih francoskih veleindustrijcev se je pokazalo, da je Francija napram Hitlerju in Mussoliniju v veliki nevarnosti. Velika zaščitnica briandizma, ki je s svojim melanholičnim pacifizmom Francijo »izoliral«, je naenkrat čez noč postala — framasonska loža; desnica pa je itak zmeraj koketirala s katolištvom in klerikalizem je tako kmalu postal manj nevaren kot pa framasonski liberalizem. Petdeset let je framasonski liberalizem oblikoval francosko republiko; danes je ta republika zaradi framasonstva oropana vseh svojih čednostnih pritklin in kar je še najhujše — železni oklep, ki je ščitil njeno deviško telo, je postal tako prozoren, da si je moral marsikateri katoliški »rodoljub« zakriti oči pred to prešestno razgaljenostjo. Pa to še

ni nič hudega, če se kdo nag sprehaja med nami. Kdor se pohujšuje, pogleda vstran; kdor pa misli na to, odkod prihaja ta nagota, bo kmalu začel uvidevati, da je republikanske nagote najbrž kriva revščina ali pa slabo državno gospodarstvo. Če se pa pred nami razgaljuje celo hetera, potem jo je ali treba uničiti ali pa pokriti z zlatimi oblačili, če je namreč telo še tako lepo oblikovano, da se spleča okinčati jo z zlatimi priveski.

Prav to se je zgodilo v preobratu francoske politike, ki mu zdaj iz dneva v dan prisostvujemo. Francoski prešestniki so seveda uživali nad pregrešnim obnašanjem francoske deviške politike; klerikalci pa so že od zdavnaj bili zato na svetu, da so pokrivali nagoto tod — in jo razkrinkavali drugod.

Oh, ti sancta simplicitas — kako si obupno preprosta in smešna hkrati. V Parizu se sedaj vršijo ogromna zborovanja proti framasoneriji in dobroverno ljudstvo jih poseča, ne vedoč, da jih izrablja druga prebrisana sekta francoskega javnega življenja, ki pa je v bistvu prav tako omejena in zlobna hkrati. Ves ta »odiozni spectaculum« pa čisto po strateških načrtih umno in vestno izrablja težka, velekapitalistična klika, ki ji je prav malo za nagoto tod in za devištvo drugod.

Ta velekapitalistična klika se je hitro znašla, brž ko je opazila, da je danes odklenkalo pacifizmu in politični svobodi. Ustvarila se je hitro nova oblika francoske politične organizacije — ustvarili so bojevnike, ki da naj obračunajo s framasonskim liberalizmom in s klerikalnim konservatizmom. Toda ta vrhovni svet, ki se je zatekel v vodilno francosko časopisje, je še zmeraj sestavljen iz odličnih framasonov in klerikalcev. Zato naj ulica le kriči proti imaginarnemu framasonskemu in klerikalnemu zmaju, izrodki framasonstva in klerikalizma so se znašli za isto mizo, ker tudi oni vohajo gnulobo, toda hočejo in morajo pri mrhovini več zaslužiti, kot pri smešni poulični borbi med liberalci in klerikalci za oblast. V okviru agence »Havas« se je ustvaril direktorij, ki je najprej otvoril milijardo »oglasnih« kreditov vsemu pariškemu časopisju, ki hoče živeti od tega uličnega spora med framasonstvom in klerikalizmom za boljšo bodočnost Francije. Lastnik agence »Havas« je veliki framasonski mojster Nozier, ki je ustvaril hkrati z odličnima katolikoma baronoma François de Wendel in Guy de Wendel kartel, ki je pokupil nad polovico francoskega časopisja. Nazier je zloglasni lastnik »Banque de Paris et de Pay-Bas«, ki je upnik skoraj da cele Evrope, katoliška barona Wendel pa sta lastnika vse francoske težke in oboroževalne industrije, ki sta že v svetovni vojni bila tako mogočna, da sta skozi Švico pošiljala Kruppu v Nemčijo oboroževalni material. Časopisi, ki se nahajajo v njuni lasti, so predvsem: »Le Temps«, »L'Echo de Paris«, »Journal des Debats«, »Le Jour«, »L'Intransigeant«, »Figaro« in prosluli »L'Ami du Peuple«.

Take storije so pa navadno prav tako opolzke kakor so opolzke storije o framasonstvu in klerikalizmu. Kakor degenerirani politični katolicizem, tako tudi omejeni protifarški liberalizem in pa politični direktorij težke industrije zmeraj propovedujejo vsakomur in povsod politiko srednje poti. Med klerikalnimi, liberalnimi in kapitalističnimi tendencami sodobne politike je treba najti zdravo srednjo pot, ki te naj zmeraj v borbi proti tem trem neiskrenostim obvaruje tveganosti radikalne zaslepljenosti, ki te prej ali slej dovede v blamažo. Tega se je zavedal prav dobro tudi ta francoski direktorij. Ustvaril je bojevniški pokret, ki naj zabriše ostrine med bivšimi klerikalci in liberalci in jih požene v borbo za novo politično moralo, ki bo šla v borbo tako daleč, kakor bo to odgovarjalo njihovim računom.

Toda povsem izgleda, da je ta politika srednje poti tudi v Franciji danes že nemogoča. Vkljub silnemu terorju podkupljenega časopisja se v Franciji ustvarjata dve ostri, novi politični fronti. Pariz se s svojim izrabljanjem zmedenega bojevištva zmeraj bolj postavlja v nasprotje s francoskim podeželjem. Pariški patriotični bojevniki so ostali v veliki manjšini napram Splošni zvezi francoskih bojevnikov, ki je briandistično usmerjena in ki se trenutno pogaja z Glavno delavsko strokovno zvezo proti oligarhiji Pariza. Feruarski dogodki se zelo značilno razčlenjujejo: šesti februar se pojavlja kot simbol pofašistenja republike, dvanajsti februar pa se pojavlja kot simbol delavske, ljudske reforme moderne republike. Zdrav politični razum francoskega delavca in kmeta prav tako malo razume kabalistična znamenja framasonstva, kakor je odporen in nedostopen za politično skrunitev tega ali onega cerkvenega svetotajstva. Temu odporu province proti Parizu pa se je zdaj pridružil še zelo oster preobrat v vodilnih krogih francoskih intelektualcev in zmeraj bolj se pojavljajo slučaji prestopa tega ali onega desničarskega misleca v fronto delavstva in kmetov proti zmedenim pariškim poskusom bojevištva. Tako opravičuje ta svoj prestop znani francoski essayist Ramon Fernandez s temi besedami: »Gibanje delavstva za svobodo je čisto istovetno z borbo duha za resnico.«

Tudi nam samim je lahko ta razkroj francoske politike v marsičem poučen. Ali se nam ne zdi, da smo z izrabljanjem vekovnih vrednosti svojega krščanstva v borbi s framasonstvom samo še bolj korumpirali slovensko politiko, ko smo s temi obskurnimi političnimi frazami framasonstva in klerikalizma z drugotnimi motivi uničevali osnove prvotnega, enotnega političnega programa.

Mednarodna politika fašizma (Rimski sporazum)

Po februarskih dogodkih na Dunaju in v Parizu je evropska reakcija hitela, da čim bolj izrabi uspehe v uničenju socialne demokracije. Pri vsem tem je italijanska diplomacija igrala prvo vlogo; nikdar po svetovni vojni, niti ob sklepu četvornega pakta, fašistična diplomacija ni bila tako močna, kot pa ob zlomu avstrijskega delavstva in ob prvem sunku francoskemu parlamentarizmu. Fašistično časopisje je pelo slavo dunajski in pariški zmagojuči reakciji in pri tem predvsem hotelo dokazati, da je fašizem etično mnogo boljši sistem od demokracije ali pa od boljševizma. Po krvavi Dollfusovi potegavščini je v Avstriji prenehala sleherna politična svoboda in se odpor proti avstrijskemu fašizmu vrši predvsem podtalno. Vsaka podtalna politična akcija pa zelo pogosto zboli na vročici romantičnih prividov, ki trpinu krivičnega družbenega reda le še zmegli realni pogled na danosti političnega položaja. Zato je v Avstriji diplomatska akcija fašizma mnogo močnejša in realnejša, nego li na Madžarskem in še mnogo manj pa v Franciji, dasi je povsem jasno, da je francoska diplomacija čisto odkrito podpirala italijansko aktivnost v Podonavju.

Pri tem pa je treba upoštevati sledeče: francoska diplomacija ima taktiko, ki je zelo slična taktiki vatikanske diplomacije. Francija in njena diplomacija se nikdar ni odločila za politično doktrino ali sistem, ki ni dokazal, da je zares življenja zmožen in sposoben po svoje oblikovati tok dogodkov. Levičarski kartel je takoj priznal diplomatski prodor sovjetskega političnega sistema, se tesno povezal nanj, hkrati pa tudi že sam s četvornim paktom poskusil med fašizmom in boljševizmom preko socialne demokracije tvegati drzen poskus moderne politične osmoze. Realizem sodobne sovjetske

politike je onemogočil ideološko dejavnost sovjetske Rusije. Prezaposlenost v Aziji je narekovala umik z evropskega, posebno pa s srednjeevropskega trga. Vsa Evropa pa si je danes edina, da v Srednji Evropi treba dvigniti smisel discipline in avtoritete. Seveda si to politično zvestobo in avtoriteto vsakdo po svoje razlaga. Trenotno pa v Srednji Evropi nikakor ni bilo mogoče obnoviti tisti obračun, ki bi nas vrgel nazaj v leto 1918. Moderno oblikovanje srednjeevropskega političnega ctosa povezanosti in soodgovornosti za Podonavje, ki nas danes vkljub porazu mogoče še bolj veže skupaj kot kdaj poprej, je našlo na površju ljudi, ki so raje verjeli v zgodovinsko zakonitost ponavljanja dogodkov nego v naravno pravno dinamiko slehernega srednjeevropskega naroda. Da je klerikalec Dollfuss nato še insceniral krvavi ples na Dunaju, je le majhna posledica velikega nerazumevanja dosledne srednjeevropske politike.

V Italiji je fašizem obveljal in francoska diplomacija — pa tudi najbrž angleška — ga sedaj podpira v Srednji Evropi kot sistem, ki je kapitalizmu ustvaril novo politično obliko, ki ga naj reši. Fašizem izključuje politiko kot samostojno, kulturno vrednoto človeškega ustvarjanja in skuša v korporativnem stanovskem »ustavnem«
sistemu izključiti politiko iz gospodarskega in socialnega življenja. To se naj doseže s prehodnimi diktaturami, ki naj razbijejo politično moč delavstva in onega razreda intelektualcev, ki svojo usodo veže z usodo delavstva.

Tako vidimo, da je zelo mnogo silnic, ki so sodelovale pri oblikovanju rimskih protokolov: fašizem se mora obnesti v Srednji Evropi kot nov družbeni red; politična labilnost te ali one državnice naj se s formulami tega družbenega reda prepoji tako, da se v Srednji Evropi ustvari oni red avtoritete, ki je nujno potreben; z razdelitvijo gospodarskih sfer naj se ustvari nov red političnih odvisnosti, ki bo i Nemčiji, Franciji, Italiji in Mali antanti dal vsakemu svoje mesto.

Kolike so možnosti uspeha tega političnega računa. Prodor fašističnega družbenega reda v Srednji Evropi bi bil možen le takrat, če bi za njim stali enotni italijanski, nemški in pa novi francoski fašizem. Ta troedinost bi objela vso Srednjo Evropo tako trdno, da bi bil možen nov pohod evropske »civilizacije«
v Azijo in še dalje. Nemški in italijanski fašizem pa sta si bila edina le v tem, da čim prej uničita marksizem. Srednjeevropski objektiv pa ju že loči in je njun enoten nastop trajno nemogoč. Francoska fašistična revolucija pa je obstala na pol pota in ustvarila med Parizom in francoskim podeželjem razkol, ki bo iz dneva v dan naraščal. Tako bo že v osnovi ideja družbene preosnove v smislu fašizma v Srednji Evropi povsod našla svojo posebno interpretacijo in je zato le vprašanje časa, da se dokaže, da fašizem tudi kot politični sistem kapitalizma ne prinaša rešitve. Takrat bo pa italijanski fašizem v Srednji Evropi takoj izgubil oporo Francije in Anglije in takratni srednjeevropski kaos bo večji od prejšnjega.

Zmeraj bolj mora zato biti jasno, da prinaša fašizem tako nasilno in krivično pojmovanje avtoritete, ki nima zase prav nobenih etičnih vrednot upravičenosti. Zmotno je bilo namreč mišljenje, da se bo srednjeevropska labilnost popravila, če se v tej ali oni krizi tako ali drugače vsili avtoriteta, ki ni izraz naravnega razvoja naroda. Na labilnih osnovah sloneča avtoriteta se bo zrušila slej ali prej. Pojm fašistične avtoritete se bi vsekakor normaliziral, če bi si vse fašistične države osvojile temeljna načela enotnega političnega programa. Tako pa imamo italijanski fašizem, ki ni krščanski; nemški fašizem se ravija v nemogočem poganskem smislu; avstrijski fašizem celo trdi, da njegova avtoriteta izhaja naravnost iz Boga; madjarski

fevdalni režim se igra celo z uvajanjem splošne volilne pravice; francoski fašizem pa bi bil tudi najbrž bolj voltairejanski nego krščanski.

Najtežja naloga pa bi bila za fašizem razdelitev Srednje Evrope v pravične interesne sfere, ki naj na tem križišču modernih imperializmov srednjeevropskim narodom ustvari raj in srečo na svoji zemlji. Najbolj točno je zadel zavozlanost srednjeevropske diplomacije romunski zunanji minister Titulescu, ki je borbo za Avstrijo v svojem zadnjem govoru razčlenil takole: »Proti priključitve Avstrije k Nemčiji sta Francija in Italija. Proti združitvi Avstrije in Madjarske sta Nemčija in Mala antanta. Proti restavraciji Habsburžanov so Italija, Nemčija in Mala antanta.«

Jasno je torej, da bi bila rešitev Srednje Evrope v fašističnem smislu možna samo tedaj, če bi si italijanski in vsi nastajajoči fašizmi bili edini vsaj v načelnih osnovah svoje politike. Zatiranje, oziroma brezglavi strah pred podružabljenjem še nikakor ni nobeno opravičilo za domišljavo iskanje solucije srednjeevropskega problema v fašizmu.

Vendarle pa tudi rimski sestanek med Mussolinijem, Dollfusom in Goembesom nekaj več pomeni nego samo ugotovitev načelne nemožnosti rešitve Srednje Evrope v fašističnem smislu. Tudi rimski sporazum pomeni neki realni zaključek trenutne srednjeevropske politike: Nemčija in Mala antanta sta proti Italiji, Francija pa izjavlja, da nima dovolj denarja, da bi financirala rimski sporazum.

Dollfusova krvava potegavščina je tako doživela že prav kmalu svoj poraz. Zdaj se bo začela igra za samostojnost avstrijske republike, ki bo pa prav gotovo temeljila na globljih osnovah naravnega političnega dinamizma nego okorelo historično gledanje avstrijskega klerikalizma. Qui vivra — verria!

Vatikan

Ob veliki noči so se v Nemčiji pojavili prvi glasovi o kulturnem boju. Friburški nadškof dr. Groeber je napovedal, da se bo 20 milijonov nemških katolikov znalo upreti poganstvu hitlerjevskih mladinskih organizacij. Iz Vatikana je bilo poslano pismo sv. očeta nemški katoliški mladini. »Osservatore Romano« je preklical, da bi bil Vatikan svoječasno nasvetoval, da se razpusti centrum.

Po vsej Evropi je zavel topel dih, ki ga je dala slutiti sv. stolica. V tej borbi za ali proti fašizmu se je nakrat zazdelo, da bo sv. stolica tvegala jasno besedo. Toda, ali je ta beseda danes sploh še mogoča. Pred desetimi leti so po vseh državah bile še katoliške stranke in med temi je bila don Sturzova stranka popolarov še najbolj napredna in najbolj iskrena. Vsi vemo, kaj se je zgodilo s Sturzom. Zato je sklicevanje friburškega nadškofa dr. Groeberja po vsem tem le precej platonične narave.

Pa tudi v cerkveni zgodovini imamo že slučaje, ki so zelo podobni temu. Francoski kralji so silno pospeševali galikanizem in hoteli s tem pobiti moč papeštva. Francoski katoličani in njihovi škofje pa so se takrat silno zagnali proti kralju in branili papeža. Toda čez noč je prišlo naenkrat do sporazuma med kraljem in papežem in idealni katoličani so bili čez noč kruto prepuščeni samim sebi.

Seveda v današnjem času ni ravno nujno, da bi moralo priti do istega slučaja. Toda Vatikan mora v borbi proti fašizmu vsekakor upoštevati duhovno in politično moč svojih vernikov. Današnji čas ne prenaša več rešitev v distinkcijah in detajlih; danes so možne samo globalne rešitve in zato v Nemčiji kakor tudi drugod do kulturnega boja ne more priti.

— Pariški desničarski dnevnik »Journal des Debats« je zelo ostro napadel Vatikan zaradi nameravanega imenovanja sarajevskega nadškofa dr. Šarića za zagrebškega metropolita. List piše, da bi bilo to izzivanje vse jugoslovanske javnosti, če bi se na zagrebško nadškofovsko stolico imenoval eden glavnih avtorjev znane škofovske spomenice proti Sokolu.

— Umrl je v Vatikanu nemški član kurije kardinal Ehrle. Na njegovo mesto bo predvidoma imenovan msgr. Kaas, bivši predsednik nemškega centra.

Augur.

Literatura — ocene

Pot h gospodarski obnovi. Napisal dr. Vladimir Murko. Založila zveza jugoslovanskih hranilnic v Ljubljani. 1934. — Šestnajst strani obsegajoča brošurica, ponatis predavanja v ljubljanskem radiju, vabi slovenske ljudi, da naj varčujejo in svoje prihranke nosijo v hranilnice, od tam pa čim manj po nepotrebem dvigajo denar, ker s tem ne bodo koristili le sebi, ampak celemu gospodarskemu občestvu. Denar bo začel zopet krožiti po svoji pravi poti, denarni zavodi bodo postali zopet plačeviti, kredit se bo poživil, zaupanje se bo vrnilo, gospodarsko življenje bo začelo ponovno cvetiti in rešeni bomo hude krize, ki nas sedaj davi. Dr. Murko je izračunal, da bi priteklo letno 5 milijard dinarjev v naše hranilnice, če bi vsak človek dnevno samo po en dinarček dal na stran. Pet milijard letno, kakšno ogromno premoženje, saj bi s takim skladanjem neznatnih dinarčkov pokrili skoro ves državni proračun; predlagani način varčevanja bi nas torej rešil vseh davkov, financiarjev in eksekucij. Toda dinarček danes, dinarček jutri, pa če imam ženo in kopicco otrok, je to že lahko en kovač na dan, tri sto dinarjev na mesec ali 3600 Din na leto. Koliko kmečkih in delavskih uradniških družin pa je v državi, da bi mogli takole mimogrede par jurjev pogrešiti na leto. Ti dinarčki bi bili zelo hud davek in drag izhod iz krize.

Naših ljudi ni treba učiti varčevanja, ker je varčevanje in nalaganje v hranilnice že tako rekoč poteza v značaju povprečnega Slovenca. Tudi potrpežljivost nam je že prirojena, kar se najbolj še kaže ob sedanji zapori denarnih zavodov. Mislim, da se več tudi od Slovencev skoro ne more zahtevati.

V današnjih časih je pa uvedeno tudi neke vrste prisilno varčevanje. Delavke v Kranju imajo po poldrug dinar od ure, pri Tivarju so pa celo po dinarju plačani. Kar bi več morali dobiti, to »prihranijo« in se tudi nekje nalaga. Samo da delavci teh naložb ne morejo dvigniti, kot vlagatelji iz hranilnic ne. O, sploh se dosti nalaga, samo tekne nič ne. Pravijo, da

zmrzne in da zmrzuje pozimi in poleti. Tudi kmetje delajo take prihranke, celo leto nalagajo svoje delo in trud v pridelke, od tega dela in truda dobijo zaradi nizkih cen plačanega in porabijo samo del, vse drugo morajo »prihraniti« in se nekje nalaga, od koder se nikdar več ne povrne. Torej prihranki se še vedno delajo in se veliko varčuje, denarja pa ni in ga ni. Ne kaže tedaj, da bi se gospodarstvo obnovilo po tisti poti, ki jo predlaga zveza jugoslovanskih hranilnic.

V knjižici je tudi napisano, kako nevarno je imeti denar doma, vsak hip da beremo v časnikih, kako so ga temu ukradli iz slamnjače, onemu iz nogavice, ali kako so ga drugemu zopet požrle miši, ali mu je zgorel. Toda, proti ognju in tatovom imamo gasilce, policijo, zavarovalnice in železne blagajne, proti mišim mačke in mišnice. Kaj nas pa obvaruje pred bančno zaporo in proti »zamrznitvi«?

Lepe besede ne spravijo s sveta žalostnih dejstev, zato mislim, da ta knjižica ne bo dosegla svojega namena. S tem pa seveda nočemo reči, da so naši denarni zavodi krivi nesreče, ampak naši vlagatelji tudi ne. Za od pomoč temu neznanemu stanju se je obrniti na drug naslov in zato je v tej knjižici na mestu edino zadnje poglavje, kjer hranilnice kličejo narodni banki, narodni skupščini, senatu, finančnemu in trgovskemu ministru, da naj jim priskoči na pomoč tako, kot je l. 1931 storila nemški denarnim zavodom nemška narodna banka. Ko se je začutil naval na denarne zavode, jim je narodna banka dala na razpolago kredita za 1200 milijonov mark (21 milijard dinarjev), tako da so denarni zavodi nezaupljivim ljudem lahko izplačali, kolikor so hoteli. Ko so ljudje videli, da se jim za denar ni bati, so ga prinesli spet nazaj in tako so nemški denarni zavodi narodni banki lahko vrnil posojeni znesek in res so vrnilo do sedaj vse razen malenkostnih 60 milijonov.

Zakaj se ni pri nas to zgodilo? Če bi nam dr. Murko o tem kaj napisal, bi naši gospodarski vzgoji veliko koristil.

Tiskovna pomota

v zadnji številki je povzročila, da smo svoje zamudnike opozorili, da naj plačajo zaostalo naročnino za leto 1930. Seveda zamudnike samo to prosimo, da poravnajo zaostanke za leto 1933. do konca meseca aprila t. l.

Za leto 1934 Vam poklanja

Krekova knjižnica

sledeče tri izbrane knjige:

Aprila

1. UPTON SINCLAIR: DOLARJI, II. DEL — ROMAN

Mojstrsko, kot zna le on, opisuje vso gnilobo in propalost meščanske, kapitalistične družbe in jo neusmiljeno biča z nedosegljivo jedkim sarkazmom. Na glavnem junaku Jedu, ki zraste iz proletarca-berača v najhujšega kapitalista-milijonarja, pokaže, kako ves družabni sistem vzgaja in ponižuje človeka na stopnjo brezumne živali, katere edini cilj je — izkoriščanje, profit, kopičenje bogastva. Ves roman izzveni v silen protest proti današnji kapitalistični družbi.

Avgusta

2. MIRKO JAVORNIK: SREČANJA Z NEPOZNANIMI

Ta knjiga mladega slovenskega pripovednika, ki je med mlajšimi najbolj široko, svetsko orientiran, obeta biti delo take vrste, kakor ga v slovenski književnosti še nismo imeli. Je potopisno-časovna knjiga, kombinacija reportaže in novelistične oblike ter hoče prikazati vso zapleteno, zmedeno sodobnost v doživljanju in usodah mladih ljudi, ki jih je avtor — sam mlad, živ in to preblematiko ter njeno težo strastno čuteč človek — srečal na svojih beganjih po vseh znanih in nezanih kotih in cestah Evrope. Brez romantike in neutemeljenih ozirov, resnično, kakor so resnična bila ta srečanja sama. Knjiga noče biti literatura v vsakdanjem pomenu, njen plus in aktualna vrednost bo v resničnosti snovi, doživetij, vsega okolja in avtorjevega hotenja. Prav v tem pa bo knjiga tudi važen literarni dokument, ker bo pričala kot nekaka osebna izpoved o stremljenju in življenju sodobnega slovenskega pisatelja.

Decembra

3. PANAIT ISTRATI: NERANČULA — ROMAN

Je to delo morda največjega sodobnega rumunskega pisatelja. Motiv je vzet iz življenja Grkov ob dolnji Donavi. Junakinja je mlada nosačica yode, Nerančula, dekle, skoro polfant in s tako lastnim gledanjem na življenje, da ravno ta njena svoboda, ki meji že na blaznost, priteguje avtorja in čitatelja. Polnost njene osebnosti in polnost vsega tega eksotičnega sveta je slikana z izredno toploto in v nedosegljivem stilu. Preko vse tragike Nerančule in Leonida ter avtorja, ki je sam v sredi dogajanja, je razlito neomejeno oboževanje te zemlje, kjer so se rase in ljudje pomešali v divji, a krasen vrtinec. Delo je prevedeno že v par evropskih jezikov in gotovo zasluži, da se tem prevodom pridruži še slovenski.

Članarina:

ZA VEZANE KNJIGE: letno Din 78.— ali mesečno Din 6.50, obenem z revijo »Beseda« mesečno Din 10.—.

ZA BROSIRANE KNJIGE: letno Din 48.— ali mesečno Din 4.—, obenem z revijo »Beseda« mesečno Din 7.50.